

אשרי העם יודעי תרועה

שיעורים בענייני ראש השנה

אשרי העם יודעי תרועה

שיעורים בענייני ראש השנה

סנאמרו ביסיה"ק "אדרת אליהו"

עיה"ק ירושלים בין החומות תובב"א

נערך מקלטות וכתבי תלמידים

ירושלים תש"פ

לכל עניני הגליון ניתן לפנות במס' 052-7620702

ויתנו לך כתר מלוכה
מורינו הגאון רבי יצחק שלמה זילברמן זצ"ל

{עמ' ז}

סגולת השופר – אילו של יצחק אבינו
מורינו הגאון רבי אליהו זילברמן שליט"א

{עמ' כט}

בכוונת השופר
הגאון רבי אריה שפירא שליט"א

{עמ' מ}

פתח דבר

בפרוס היום הקדוש לאדונינו, הננו להעלות עלי גליון מדברי רבותינו בענייני יום ראש השנה, להשכיל דעה במשמעות היום ולהתבונן בינה בביאורי ענייניו.

וזאת למודעי, כי השיעורים נערכו מתוך הקלטות וכתבי תלמידים ע"פ הבנת כותביהם. וכל טעות אם תמצא, אל יתלה זאת הקורא באילנות הגדולים אלא בקוטפי פירותיהם, שמא לא עמדו כראוי על הבנת הדברים.

כמו"כ בוודאי לא באנו להקיף כל פרטי הדברים ולא העלינו עוד כהנה וכהנה נושאים שנתבארו בשיעורים אשר זכינו להם משך כל השנים בענין היום. לא באנו בזה אלא בקצה המטה לגעת בכמה משורשי היום ולדלות מעט מן המים החיים המפכים למען נוכל בני קהלא קדישא שבירושלים ובשאר מקומות מושבותם וכל בוגרי הישיה"ק הצמאים להורות נפשם ממעין גידולם ומקור יניקתם, ויחד עם כל מבקשי דעת לחדד בקרבנו עוצם שגב גדולת היום ולאֵלף בינתנו בענין מצוותו הכרוכה בעניינו - לתקוע לפני ה' אלקינו.

ובוודאי שכאיכות ידיעת ענין היום וענין השופר, כן איכות הפעולה (אמנם ידיעה לפני מדיעה יש בסוד מצוות השופר ולא באנו כאן בשער סודו) ועל גודל אושרינו בדבר זה, הלא אמר הכתוב "אשרי העם יודעי תרועה".

וכבר אמרו חכמינו (מדר"ר ויקרא פרשה כט, ד): "וכי אין אומות העולם יודעים להריע? כמה קרנות יש להן כו', ואמרת אשרי העם יודעי תרועה? ! אלא שהן מכירין לפתות את בודאן בתרועה, והוא עומד מכסא הדין לכסא רחמים ומתמלא עליהם רחמים והופך להם מדת הדין למדת רחמים".

אכן בבואינו ליתן כס מלוכה לאדונינו, מה גדול חפצינו לזכות לפרי מצוות השופר, שיהיה כסאו זה כסא של רחמים, ויחון עם המיחדים שמו. אליי עינינו נשואות, אם כבנים ירחמנו כרחם אב על בנים, ואם כעבדים עינינו אליו תלויות עד שיחננו ויוציא כאור משפטנו.

ומתוך 'אשרי העם יודעי תרועה' נישא עינינו ביום הגדול הזה לזכות גם לסיפא דקרא – ה' באור פניך יהלכון. ולהמשך הכתוב: בשמך יגילון כל היום ובצדקתך ירומו. כי תפארת עוזמו אתה וברצונך תרום קרננו. כי לה' מגיננו ולקדוש ישראל מלכנו.

עומדות רגלינו בשעריך ירושלים בתפילה בתחינה ובבקשה: ותמלוך אתה ה' לבדך על כל מעשיך, בהר ציון משכן כבודך ובירושלים עיר קדשך.

ויקום בנו מהרה: "ישמח ישראל בעושייו ובני ציון יגילו במלכם"

מורינו הגאון רבי יצחק שלמה זילברמן זצ"ל

ויתנו לך כתר מלכה

אמרו לפני מלכויות – שתמליכוני עליכם

"תניא א"ר יהודה משום ר"ע מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח, מפני שהפסח זמן תבואה הוא, אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות. ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת, מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא, אמר הקב"ה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן. ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג, אמר הקדוש ברוך הוא נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה. **ואמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות, מלכויות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה בשופר**" (ראש השנה טז ע"א)

ויש לעורר קושי בלשון הברייתא. דבשלמא בשאר ימים-טובים האמורים כאן, ע"י שאנו מביאים לפני הקב"ה דבר מה, אזי הקב"ה יגמול לנו מטובו, באותו מישור. תמורת הקרבתנו לפניו את העומר בפסח – יגמול לנו בברכת התבואה שבשדות. תמורת הבאת שתי הלחם בעצרת – יתברכו פירות האילן. ותמורת ניסוך המים בחג – יתברכו גשמי שנה.

ואילו ב"אמרו לפני מלכויות" אין גמול מקביל בין הפעולה האמורה – אמרו לפני מלכויות, ובין התוצאה – כדי שתמליכוני עליכם. ומתאים

יותר למהלך הברייתא שייאמר בה: "כדי שאמלוך אני עליכם". הפעולה מצדכם – אמירת מלכויות, והגמול מצדי – מלוכה עליכם.

ואם נאמר שבשונה מיתר הדברים האמורים בברייתא, אכן אין כאן נושא של תמורה הבאה בעקבות עשיית דבר מה לגבוה, אלא אך מציאות; שבאמירת המלכויות אנו ממליכים את הקב"ה. אזי היה לברייתא לאמר: אמרו לפני מלכויות **ובזה** תמליכוני עליכם.

ואף אין נראה שמשמעות לשון הברייתא "כדי" – שבהשפעת אמירת פסוקי המלכויות תרצו לקבל מלכותי [ובדומה לאדם האומר, אם תלמדו מוסר, התוצאה תהיה שתתקנו מעשיכם. כך אם תאמרו פסוקי מלכויות, התוצאה היא שתקבלו המלכות], שאין זה מסתבר שעצם אמירת עשרה פסוקים יגרום לקבלת 'מלכות' מיוחדת השייכת לראש השנה.

ונבוא לבאר את כלל עניין המלכויות, ויתבארו גם דברי הברייתא.

"אני ד' אלוהיכם" – זה מלכויות

הנה המקרא ממנו נדרש אמירת המלכויות הוא הפסוק: "אני ד' אלוהיכם".

כך הוא בברייתא האמורה בגמ' ראש השנה (ל"ב ע"א), לדעת רבי מסמיכות 'אני ה' אלוהיכם' החותם את מצוות מתנות עניים, הסמוך לפרשת 'בחודש השביעי' (ויקרא כג, כב-כד). ולדעת רבי יוסי בר יהודה מ'אני ה' אלוהיכם' האמור אף גבי ר"ה עצמו, כדכתיב בפרשת בהעלותך (במדבר י, י): "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם, ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם, והיו לכם לזכרון לפני אלוהיכם, **אני ד' אלוהיכם**".

וכמו"כ בספרי (פ' בהעלותך, פיסקא ע"ז), בו מובאות ג"כ שתי ילפותות. האחת, ת"ל "ותרועת מלך בו" – זה שופרות ומלכויות. כלו' כשיש תרועה, יש מלוכה. והשנית, מהפסוק הנ"ל בבהעלותך: 'ותקעתם בחצוצרות' – זה שופרות. 'לזכרון' – זה זכרונות. **'אני ד' אלוהיכם – זה מלכויות'.**

נמצא, שמשמעות "אני ד' אלוהיכם" היא הכרזת 'מלכויות' של ראש-השנה. ועלינו להגדיר מהי ההמלכה המשתמעת מפסוק זה.

עוד יש לבאר, מפני מה נאמר "אני ד' אלוהיכם" בסמיכות לציווי לתקוע במועדים. לכאורה סיום הפסוק מיותר, שהרי כבר נכתב "והיו לכם לזכרון לפני אלוהיכם" ומה משמעות התוספת 'אני ד' אלוהיכם'?

ואמנם במקומות רבים בתורה נאמרה סיומת זו, והמשמעות היא שהקב"ה אחראי ליתן שכר לשומרי המצוה ועונש לעובריה, כמו שכתב רש"י בכמה מקומות, אבל כאן אין נראה שבא להבטיח שכר על התקיעה.

הדגשת ענין "אני ד' אלוהיכם" שבפרשת ציצית

בפרשת ציצית מצינו הדגשה מיוחדת לענין "אני ד' אלוהיכם".

התורה מצווה להטיל ציצית בכנפי בגדינו, ונותנת טעם: "למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי והייתם קדושים לאלוהיכם". שמצוות הציצית מטרתה לעורר ולהזכיר קיום כל התורה כולה. "והייתם קדושים לאלוהיכם", פירוש, או בתורת ציווי, או שזו המציאות – אם תהיה ציצית בבגדכם, אזי הציצית תזכירכם תמיד את קיום התורה והתוצאה שתהיו קדושים לאלוקיכם.

עד כאן הפרשה מובנת. אך הפסוק החותם "אני ד' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים אני ה' אלוקיכם" צריך ביאור טובא:

א. הרי מטרת הציצית כבר מבוארת – שלא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ושיזכיר לכם את קיום המצוות ותהיו קדושים לאלוקיכם. ומה הצורך להוסיף בזה שאני ה' אלוקיכם?

ב. מה עניין יציאת מצרים לכאן, זכירת יציאת מצרים הוא בוודאי נושא יסודי וחשוב לשעצמו, אך מדוע נכרך דווקא בפרשה זו?

ג. לגופו של פסוק – "אני הווי"ה אלוקיכם", היכן מצוי הדגש? האם ש'אני הוא ה' אלוקיכם ולא אחר, או שמא ההדגשה היא על השם הווי"ה – שהוא שמו של אלוקיכם? אם יבא מלך בשר ודם ויאמר כך: אני יהושפט בן אסא מלך יהודה. נשאלהו מה רוצה אתה להשמיע בזה, שאתה יהושפט? שאתה בן אסא? שאתה מלך יהודה? כך גם 'אני ה' אלוקיכם' איזה נקודה בא הפסוק להשמיענו?

ד. מה הצורך לכפול, גם בתחילת הפסוק וגם בסופו "אני ד' **אלוהיכם** אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים **אני ד' אלוהיכם**".

השעבוד ויצי"מ – הכנת המסוגלות של ישראל להגיע אל התכלית

ובכדי להבין כראוי ענין זה, עלינו להפנות מבטינו אל ראשית הדברים. אל שעבוד מצרים. וקודם לכן, אל ברית בין הבתרים בה נתבשר אברהם. אבינו על שיעבוד זה.

כשהקב"ה נגלה לאברהם אבינו נאמר (בראשית טו, ז-ח): "ויאמר אליו אני ד' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה. ויאמר, ד' אלוהים במה אדע כי אירשנה".

וצריך ביאור, מדוע שאל אברהם אבינו 'במה אדע כי אירשנה', וכי נסתפק ח"ו ביכולת הקב"ה? או שמא לא היה בטוח שהקב"ה נאמן בהבטחתו? ואם כן הדבר חלילה, מה תשובה קיבל על שאלתו בברית בין הבתרים?

אולם ברור הדבר שלא היה כאן פיקפוק ח"ו על הבטחת הארץ. אלא שאברהם הבין שארץ ישראל איננה רק נושא של שטח מחיה ומגורים לבניו, כי-אם מקום אשר בו בחר ה' שעם ישראל יוכלו להתחבר אליו באופן מושלם. זהו מקום שיש לו ייעוד אדיר ועצום, המיועד ל"ושכנתי בתוכם". רק בארץ ישראל יכול לחול הקשר הנצחי בינינו לבניו ית'.

משום כך אברהם שואל: מנין אדע שאכן בניי ראויים לקשר זה? כיצד אהיה בטוח שזרעי יהיה מסוגל לדביקות באלוקים-חיים באופן כה גבוה.

ובדומה לאדם המתנה שיחו בפני חבריו: אינני יודע אם בני ראוי לחבוש ספסל ביהמ"ד. בוודאי אין ה'ספסל' הנושא, אלא האם מצבו ואישיותו ראויים בכדי שיוכל לזכות להכנס לבהמ"ד ולהתעלות בתורה.

זו א"כ שאלתו של אברהם – במה אדע כי אירשנה. לא על ירושת ה'ספסל' הוא חרד ואין דאגתו על ירושת השטח גרידא, אלא דאגתו הגדולה היא איך אדע שעם ישראל יהיה ראוי להתחבר עם הקב"ה באופן המושלם.

על כך משיב לו הקב"ה, שד' מאות שנה של גלות מצרים בעבודה ובעינוי זהו כור הברזל לטהר את ישראל ולזככם, ואחר זאת תבוא יצי"מ באותות ומופתים ובגילויי שכינה, וע"י כל זה ידוע תדע שבניך יהיו ראויים למטרה הנשגבה, למלכות ה' בא"י, להתחבר עמו ולזכות שישכון בתוכם.

תכלית המצוות ויצי"מ – אני הוי"ה אלוהיכם

זהו אפוא מה שכתוב בפרשת ציצית. הקב"ה חותם את הציווי ב"והייתם קדושים לאלוהיכם" - אני רוצה שתקיימו מצוות ציצית שתביא אתכם אל המצוות ואל הקדושה, כי מגמתי שתתחברו אלי בשלמות. ודעו שמחויבים אתם לכך כי "אני ד' אלוהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" – למען המגמה הזו צירפתי אתכם בכור הברזל שם זוכתם מכל הסיגים והוכשרתם לקבלת מלכותי, טיהרתי וקידשתי אתכם בהארה עצומה ובאהבה גמורה – הכל למען היעד האחד: "להיות לכם לאלוהים".

וכאן בא הכתוב וכופל "אני ד' אלוהיכם". לאמר: מעבר ליחובי שהנכם חייבים לי בעבור יציאת מצרים, הרי שיש כאן קריאה והצהרה על כלל התכנית האלוקית ומגמת ההטבה הגלומה בה. הכרזה אלוקית המשמיעה שכל הענין העצום והנורא של קיום המצוות ויציאת מצרים, היא מציאות של מלוכה שלימה וחיבור חזק ואמיץ בל ינתק בין הקב"ה ועמו.

וכמו מלך שכל ליבו נתון לעמו, לחם מלחמותיהם והוציאם מיד שוביהם, דאג לכל אחד מאזרחיו ורומם את עמו. כשפונה אל העם, אומר להם, אני המלך שלכם שדאגתי לכם ועשיתי לכם כזאת וכזאת בכדי שתשמרו חוקיי ותהיו נאמנים לחוקי ממלכתי. ושוב חוזר ומסיים דבריו בהצהרה: 'אני המלך שלכם'. הצהרה זו חובקת את הכל. היא משמיעה לעם, לאור מה שאמרתי לכם קודם, דעו והבינו שמסקנת הכל ותכלית הכל היא הקשר והיחס בינינו שאתם עבדי ואני מלככם על כל המשתמע מכך.

והנה שם הוי"ה הוא השם של התכנית האלוקית הגדולה, כמו שנאמר בתחילת פרשת וארא (שמות ו, ב-ג) "וידבר אלוהים אל משה ויאמר אליו אני הוי"ה. וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי הוי"ה לא נודעתי להם".

והביאור, שרק ביצי"מ התגלתה ההנהגה האלוקית ההווה באופן מוחלט של ביצוע תכלית בריאת העולם - בחירת ישראל וקירובם אל הדבקות השלימה והנצחית בו ית'. לפני יציאת מצרים, אצל האבות, עדיין לא נודע שם הוי"ה, כי עדיין לא התחילה להתבצע התכנית האלוקית הגדולה.

א"כ, כשהכתוב כופל ואומר "אני הוי"ה אלוהיכם", פירושו שיש כאן קריאה לישראל שידעו את התכלית החובקת הכל – שאני הוי"ה הנאמן לכם, הבוחר בכם, האוהב אתכם, כל מגמתי למלוך עליכם ולהיטיב לכם, אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים ונתתי לכם את המצוות להתקדש ועשיתי את כל הסדר שתהיו ראויים למימוש התוכנית ההטבה האלוקית המשתמעת בשם הוי"ה.

וכן הוא הפירוש בפרשת תקיעה בחצוצרות. והיו לכם לזכרון לפני אלוהיכם, התקיעה מעלה את זכרונכם לפני לטובה, וע"י זה יתקיים ויתחזק ענין 'אני ה' אלוהיכם'. שע"י הזכרון הזה יתעורר יותר הקשר הנצחי בין ישראל להקב"ה ותחול המלכות במציאות, ותצא לפועל התכנית האלוקית של דבקות ישראל בהקב"ה.

מלכויות – נתינת תוקף למגמה הגלומה ב"אני ד' אלוהיכם"

א"כ כשאמירת ה"מלכויות" נלמדת מ"אני ד' אלוהיכם" – פירוש הדבר שכשאנו באים להמליך את הקב"ה אנו רוצים את המציאות המתבטאת במילים הללו.

אנו רוצים שהקב"ה ימלוך עלינו, ייטיב לנו ויתחבר עימנו בחיבור איתן. הקב"ה אומר, אני בראתי את העולם אך ורק בשבילכם. ורצוני, שאתם ע"י הבחירה הטובה, תהיו ראויים לידבק בי לנצח נצחים. אם תתקנו

בשופר ותבטאו בכל לבכם שזה שופר של מלוכה, אזי נתתם את מלוא התוקף ל'אני ה' אלוקיכם'.

בזאת אתם מגלים בפניי שהינכם באמת חפצים בכך, והמגמה שלי – אני ה' אלוקיכם – רצויה בעיניכם. אתם מזדהים עמה ובאמת דורשים אותה. בזאת אתם נותנים לי כתר מלוכה ויכול אני למלוך עליכם.

וביום ראש השנה, כשהמגמה והתכנית עולים לדיון כיצד ועד כמה היא תמומש, נצרכת אמירת ה'מלכויות' שלכם כדי לבססה ולהשליטה בעולם.

אולם אם חלילה המלכתכם המלכה רופפת היא, לא בנפש חפצה ולא מתוך חדות רצון, אז אתם כביכול מקצצים ביכולתי למלוך.

כי הנה הקב"ה שלם בכל מיני שלמויות, והמציאות האלוקית אינה מתווספת ואינה נגרעת בין אם מכירים בה בין אם לאו. העובדה שהקב"ה יחיד ומיוחד, שהוא לבדו מוכרח המציאות ואין שני לו, איננה משתנה, לא שייך בה 'הפחות והיותר' ולא תלויה באדם כלל. בן אדם יכול להאמין באמונה הזו 'הפחות והיותר', אך המציאות עצמה איננה משתנה. **אך עניין המלכות הינו יוצא מן הכלל!** כאן, כביכול, נדרש הוא ית' לבקש מעם ישראל – תמליכוני! בענוותנותו, תלה הדבר בבני אדם ורצונו להתכבד בעם ישראל שימליכוהו. שהרי הקב"ה עצמו אינו צריך לבריותיו כלל, אלא חכמתו גזרה באופן שכזה שנצרך שהנבראים ימליכוהו.

ודבר זה באמת תלוי במידת קבלת הנבראים את עניין מלכותו. שבשעה שבני אדם מכירים בכך שחובתם להשתעבד למלכותו ולרצונו, אז המלכות מתעצמת יותר. ומה שח"ו מתמעט קבלת מלכותו אזי נחשב

הדבר שהמלוכה מתמעטת. וכמו מלך בשר ודם, שכפי השיעור שהעם משועבד למלכותו כך הוא כח מלכותו.¹

ממילא, ביום ראש השנה, יום בריאת העולם, שאז הנושא חוזר ומתעורר, שכן מטרת הבריאה ומגמת המלכות עולה לפניו לדיון ולבחינה מחודשת – עד כמה היא תצא לפועל², אומר הקב"ה: תמליכוני! כאן אני, כביכול, זקוק לכם. תאפשרו את קיום מטרת הבריאה. תתמכו בכל הלב בתכנית של 'אני הוי"ה אלוהיכם'. הרי דאגתי לטהר אתכם במצרים ולקדש אתכם ולהכין אתכם לתכנית זו, אם תאשרו זאת בנפש חפצה, תזדהו בהזדהות מלאה ותגלו בפניי כמה כל ליבכם קשור למגמה זו, אזי המגמה תמומש יותר ויותר. אוכל לקדם בצורה מירבית את התכנית ואת מטרת בריאת העולם, שורשי ההנהגה הטובים יתחזקו ויתעצמו לסלק את הרע ולכוף אותו, עד אשר יבוער לנצח והעולם יגיע אל הטוב האמיתי.

ואמנם כל עשרת הימים בכלל זה, שאנו אומרים "המלך הקדוש" וזהו לעיכובא, כי בימים האלה המלך בונה את המלוכה. אבל עיקר הדבר נקבע בר"ה. ולכן רק ביום זה אנו נדרשים: 'אמרו לפני מלכויות'. שכן זהו היום הגורלי הקובע את מדת מימושה של מגמת המלכות. ההיענות ושיתוף הפעולה המלא מתוך אושר ושמחה, היא הגורמת ומאפשרת כביכול את 'תמליכוני עליכם'. 'תמליכוני' אין פירושו שאתם אומרים שאני בר-הכי וכי אני מסוגל למלוך. זה לא הרעיון, זה לא נקרא אני ה' אלוהיכם. זה

¹ וכדרך האמור בפרקי דר"א, פרק ג: "אם אין צבא ואם אין מחנה למלך על מה הוא מולך אם אין עם מקלסין למלך אי זה הוא כבודו של מלך"

² ראה דרך ה' לרמח"ל (ח"ד פ"ח אות ד'): "כי הנה ביום זה הקב"ה דן את כל העולם ומחדש כל המציאות בבחינת הסיבוב החדש, דהיינו השנה החדשה, והנה נסדרים הסנהדראות ונערך הדין על כל היצור וכו'".

וראה ביאור הרמח"ל עה"ת פ' כי תצא (אוצרות רמח"ל עמ' קיט): "כבר ידוע שבראש השנה נבנית הנוק' מחדש. ולפיכך כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון, לדון במעשיהם, ולראות איך צריך שיהיה בנינה להנהיג התחתונים בכל השנה".

נקרא מושל בגויים... הכוונה ב"אני הוי"ה אלוקיכם" היא בשיתוף-הפעולה שלנו עם התכנית ששם הוי"ה מייצג. כשאנו תוקעים בשופר מתוך הזדהות מוחלטת עם התכנית של אני הוי"ה אלוקיכם, ומבטאים את גודל אושרנו בתכנית זו, היא ההמלכה השלמה בה חפץ מלכנו.

* * *

מעתה מובנת גם לשון הברייתא בה פתחנו. שבאמת בכל המאמרים ישנו מכה משותף והוא – פעולה מצידנו המעוררת ומביאה את הגמול. ופעולה זו נעשית בעת המתאים ובשעה הנצרכת לכך, דהיינו, שבפסח – הזמן בו העולם נדון על התבואה – אזי על הפרק עומדת ברכת ה' הנצרכת לתבואה שבשדות, וכשאנו באים ומודים להקב"ה ע"י הקרבת העומר, פעולתנו זאת היא בקשת הטובה לתבואה בשעת דינם. כך גם בעצרת – הפרק בו העולם נדון על פירות האילן וכך גם בחג – הפרק בו העולם נדון על המים.

הוא הדבר בראש השנה, היום בו נידון ועומד על הפרק נושא המלכות – שיעורו ומדת תוקפו. אזי אנו מקריבים את שופר ההמלכה, כלומר אנו מבקשים את המלוכה ורוצים בה; ובכך אנו מאפשרים את הגמול הנצרך לנו – את המלוכה המלאה.

ובשונה משלשת המאמרים בהם הבאתנו מעוררת ומזכה את הגמול, הרי שכאן פניית ההמלכה מצידנו היא הכרחית. בלעדיה, לא רק שלא זוכים לגמול, אלא שאין מקום לגמול. שהלא בלעדי רצון העם במלוכה וללא שיתוף הפעולה של העם, המלוכה איננה מלוכה. לכן כאן נאמר: אמרו לפני מלכויות **כדי שתמליכוני עליכם!** ולא נאמר: אמרו לפני מלכויות – כדי שאמלוך אני עליכם. כלומר, שיעורו ומדת תוקפו של הגמול – המלוכה – תלויה בכם. 'אמרו לפני מלכויות' פירושו **תקראו לי** שאני אמלוך, ואזי תהיה המלוכה אפשרית בכלל.

ומצווה מדאורייתא היא לתקוע בשופר, ובאו רבנן וסמכו לה את אמירת המלכויות. ומה טעם הדבר? משום שבאמירה זו אנו מצהירים מהו עניינו של השופר. וכאילו אכן נאמר כאן: תקעו לפני בשופר ואמרו לפני שזה שופר של המלכה, ואז אני אמלוד עליכם.

בגודל החמדה למלוכת ה' – כן גודל השמחה

זוהי אפוא סיבת שמחתו המופלגת של הגר"א שהיתה בעת תקיעת שופר, כפי המובא: "ואדמו"ר שמח למאד בעת תקיעת שופר, כי כן אמר שצריך להיות ברוב שמחה וחדוה כדוגמת המדינה שממליכים מלך ומעטרים אותו, כן אנחנו בתקיעת שופר, ממליכים להקב"ה בכל עולמות שאנחנו עמו"³.

כי אכן כל היסוד והאפשרות למגמת המלוכה נמצאת בשופר. "אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם וכו' ובמה בשופר". וכמבאר ברשב"א, בריטב"א ובר"ן, בסוגיה בר"ה, שהמילים "ובמה, בשופר" מתייחסות גם למלכויות וגם לזכרונות. וכן הוא בביאור הגר"א לתיקו"ז (תי' נ"ה) וז"ל: "ובמה, בשופר. וקאי גם על המלכויות, שבשופרות נתעלה השם למלך וכמ"ש עלה אלוהים וכו'". שע"י השופר, שאנו תוקעים בשמחה לכבוד מלכות ה', חלה המלכות במציאות.

ואכן מצינו ענין ההמלכה הנעשית בשופר. כך אצל שלמה (מלכים א א, מ): "ויתקעו בשופר ויאמרו כל העם יחי המלך שלמה". וכן אצל יהוא בן

³ שאילתות כתר ראש אות קד. תוספת מעשה רב אות נח.

נמשי (מלכים-ב ט, יג): "ויתקעו בשופר ויאמרו מלך יהוא". ובתהילים (צח, ו) "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ד"י".⁴

וכשיודעים שבשופר יש את נושא ההמלכה ומבינים מהי מגמת המלוכה אזי נעשה הדבר בשמחה יתירה. ומי שאומר יחי המלך בכל כוחו, ושמח וחומד ורוצה בכל לב את מגמת המלך, בכך הוא נותן כתר מלוכה לראש המלך. וכפי שיעור החמדה כך שיעור השמחה. ומי שאומר יחי המלך בשפה רפה, וכי לזה יקרא שנותן כתר מלוכה למלך?

חדוות ה' היא מעוזכם

ואמנם שמחה זו יש בה בחינת "וגילו ברעדה". דהנה שתי חלקים יש ביום זה שיכולים להיראות כסותרים זה לזה. דבאמת מצינו מאמרים לכאן ולכאן, ושני צדדים יש ליום זה. מצד אחד – חרדת הדין, שכן מלך במשפט יעמיד ארץ. הקב"ה מופיע כשופט כל הארץ, וכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון. ואף שמצד מהות היום צריך לומר הלל, אין אומרים כי ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וכל תהליך התחדשות המלוכה נעשה ע"י דין ומשפט.

⁴ רבי סעדיה גאון כתב עשרה עניינים שיש בשופר (הובא באבודרהם בסדר תפלת ר"ה), וביחס לענין ההמלכה כתב וז"ל: "הענין הראשון, מפני שהיום היתה תחילת הבריאה שבו ברא הקב"ה את העולם ומלך עליו, וכן עושין המלכים בתחילת מלכותם שתוקעין לפניהם בחצוצרות ובקרנות להודיע ולהשמיע בכל מקום התחלת מלכותם. וכן אנו ממליכין עלינו את הבורא ליום זה. וכך אמר דוד בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ד"י".

וראה דברי ר"א בן הגר"א בביאורו "באר אברהם" לתהלים עה"פ "עלה אלוהים בתרועה ד' בקול שופר" (מז, ו) שכתב: "כי הנה עם התרועה יעלה שם אלוהיים, כי אלוהים מורה שהוא מנהיג על המנהיגים כו' ותרועה הוא קול ושמחה מרבים וחברת מרעים, וכאשר יתנו קולם בשמחה לה' שהוא מלך ומנהיג אז עלה ונתעלה אלוהים בתרועה. אמנם ע"י קול שופר יתעלה שם ה' כי תקיעת שופר מורה על שממליכים אותו, כמו"ש אצל שלמה כאשר המליכו אותו כל ישראל".

ומאידך, הלא ציוונו הקב"ה לעשותו מקרא קודש. זהו יום חג לישראל. וכדכתיב, 'תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו'. ואיתא בחולין (פ"ג ע"א) שבארבעה פרקים משחיטים את הטבח בעל כרחו, ואחד מהם זה ראש השנה, והיינו שהיו אוכלים ריבוי בשר כימים השמחים ביותר בשנה, ואף שבביל ליטרא אחת של בשר כופין הטבח לשחוט שור שלם, שזה מלמדנו גודל חשיבות השמחה ביום זה.

ואיתא בירושלמי (פ"א ה"ג) "אי זו אומה כאומה הזאת, בנוהג שבעולם אדם יודע שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו שאינו יודע היאך דינו יוצא, אבל ישראל אינן כן, אלא לובשים לבנים ומתעטפין לבנים ומגלחים זקנם ואוכלין ושותין ושמחים, יודעין שהקב"ה עושה להן ניסים".

אמנם אין נראה שהכוונה כי רק בשל כך קבעה התורה חג, ואין מהותו של יום – חג הנס על נצחון בדין. אלא שיום זה שיש בו מהות עצמית לחוג בו, שכן הוא יום המלכת הקב"ה, אין ישראל עוזבים שמחתם בשל הדין הנעשה בו, אלא אדרבה שמחים בה' אלוקיהם.

ובאמת ששמחה זו מעוז ומגן היא לישראל, כי שמחתם במלכותו היא מביאה את מלכותו והנהגתו עליהם ולכן הם בטוחים שיעשה להם נס ויוציאם בדין לטובה.

ופרשה ערוכה ומפורשת היא במקרא, ממנה למדים כי חדוות ה' היא מעוזנו, הלא היא הפרשה בנחמיה, ממנה יתד ופינה לאופי היום וממנה נדע יחס המקרא לצורת היום, שעל העם לשמוח במגמתו ועניינו של הקב"ה וכפי שהורה את העם עזרא הסופר⁵.

⁵ כל העניין בנחמיה פרק ח'

כאשר בכו האנשים ביום ראש השנה על חטאיהם, אזי עמדו נחמיה, עזרא, ו'הלויים המבינים את העם' והודיעו באוזני כל בני העם: "אל תתאבלו ואל תבכו" "אל תעצבו". "כי קדוש היום לאדונינו!" כי קדוש היום לא נאמר, אלא כי קדוש היום **לאדונינו**. כלומר, זהו יום ששייך להקב"ה, זהו יום **הכתרתו**. ביום ההכתרה אסור להזכיר דברים שמפריעים, שחוצצים בין המלך ובין העם. אם ישנם בעיות, הרי אלו ישארו לאחר כך (כפי שהם אכן השאירו זאת עד כ"ד בתשרי כמ"ש שם). אך ביום שכזה, חלילה לו לעמו של המלך שייעצב, אלא עליו לשמוח בהכתרת מלכו. וכמו שנאמר שם: **"וילכו כל העם לאכול ולשתות ולשלוח מנות ולעשות שמחה גדולה, כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם"**.

'כי הבינו בדברים' פירושו שיש כאן נושא הדורש הבנה, שבתחילה לא עמדו על כך אך עתה אכן עמדו על הבנת העניין. לא היתה זו אך גערה גרידא – אסור להתעצב ביו"ט. זו לכשעצמה סיבה לא להיות בעצב, אך לא סיבה לקום ולעשות כזו שמחה גדולה. ברם העם, הבין כאן משהו. אחר ששמעו את דברי עזרא הלכו 'לעשות שמחה גדולה' כי הבינו מהי משמעותו ומהותו של היום. הם הבינו שאנו שמחים היום בתכנית שעשה הקב"ה לעולמו, ושאנו האומה שנבחרה לייעוד הגדול הזה, שהוא ית' יהיה לנו לאלוקים ובנו חפץ הוא למלוך ולקושרנו אליו בקשר בל ינתק. את זאת ביאר עזרא הסופר באוזניהם והשמיע זאת לכל העם באומרו, דעו והבינו שזה הנושא של היום. בזה עליכם להתמקד. כי קדוש היום לאדונינו. זהו יום מלוכתו. ביום ההמלכה, העם צריך לעשות בעיקר דבר אחד – להריע לפני המלך ולומר שאנחנו מאושרים מאד וללא גבול במלכותך עלינו. אנו חפצים בכל לב במגמת מלכותך, היא כל תהילתנו, היא כל אושרנו, היא כל טובנו והיא כל תוקפנו.

והם המה דברי הרמח"ל ביחס ליום ראש השנה: **"שביום זה הקב"ה עומד בבחינת מלך בעולמו, ואמנם בזה צריכים אנו להתחזק, כי זה כל טובנו וכל תקפנו"** (מאמר החכמה).⁶

אלא שצריכים אנו למגן ומעוז בשעה זו, שהלא נעשה היום דין ומשפט. אולם אדרבה, חדותנו בעניינו של הקב"ה ובמגמת מלכותו, היא גופא המעוז והמגן שלנו. זהו שאמר להם עזרא: **"חדוות ה' היא מעוזכם"**. אם עמדתם על ענין מגמתו של הקב"ה, אם הבנתם כמה אושר ושמחה יש בכינון מלכותו ובנתינת הכתר לראשו, אזי כשרואה המלך עד כמה העם מחזק ביום זה את קשר המלוכה, הוא אומר, אם כך שמחים אתם במלכותי, הרי שחדוותכם בי היא עבורכם מגן יותר מכל, כנגד כל מכשול.

ענין מצוות היום שבפרשת אמור (בפשט המקרא)

ואמנם נראה, כי אף **בפשט** המקרא, במצוות יום ראש השנה שבפרשת המועדות (בפרשת אמור) מונח ענין מהותו של יום.

כלל ענין המועדות, משמעותם התכנסות עם ישראל לחוג לפני הקב"ה. כשהתורה אומרת **"אלה הם מועדי"** מועד, היינו, התכנסות. וכמו **"ונועדתי"**. המלך כביכול מתכנס עם העם הבא לחגוג עם מלכו.

והנה בכל מועד ומועד, הכתוב תולה את טעם המועד במאורע מסוים. חג המצות, טעמו יציאת מצרים. כי בחפזון וכו'. בסוכות, למען ידעו

⁶ ובמחזור, כתב הרמח"ל עוד: **"דע כי עיקר התיקון של ראש השנה הוא להמליך הקב"ה על עולמו, להיות הוא המנהג, וזהו תיקון המלכות. והנה מצד [המשפט] לפעמים יש קטרוגים שגורמים שהקב"ה אינו מחזיק ממשלתו על העולם והסטי"א מתפרצת, אבל בראש השנה צריך להחזיק ממשלתו ית' בו והוא הנקרא בסוד זה מלך מלכי המלכים, וזהו מלך עליון ששולט בשליטתו"**.

דורותיכם כי בסוכות הושבתי, ביום הכיפורים, כי ביום הזה יכפר עליכם. כלומר, התכנסות העם עם המלך היא בשל מאורע מסויים שהתרחש, ובכל שנה ושנה באים לחוג זאת לפני המלך.

אולם ראש השנה, סתם בו הכתוב ולא פירש טעם החג, וכדכתיב (ויקרא כג, כד): "דבר אל בני ישראל לאמר בחודש השביעי באחד לחודש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קודש". לא תלה הכתוב טעמו בשום מאורע, וטעם בואנו לחוג לפני ה' 'באחד לחודש השביעי', לא ידענו על שום מה. ומלבד הנושא של 'זכרון תרועה' האמור בפסוק, לא נאמר מדוע ציונו הקב"ה לעשותו מקרא קודש.

אולם היא גופא. אם לא תלה הכתוב במאורע מסויים, פירשו, מקרא קודש זה אינו בשל מאורע כזה או אחר – אלא על עצם עניינו של הקב"ה.

וכמו מלך בשר ודם, שישנם זמנים שמופיע בפני העם ומזמנם לחגוג לו. פעם לזכר מאורע נצחון ופעם בשל מאורע מרכזי אחר הקשור בממלכה. אולם כאשר המלך מופיע וקורא לעם לעשות חג, ואינו תולה זאת בשום מאורע, הכל מבינים שהמלך קורא לעם לחגוג את עצם היותו מלכם. היום חוגגים את נושא היחס ביניהם – שהוא מלכם. המלך אומר: זימנתי אתכם היום לחוג לי לא בשל מאורע מסוים שארע בממלכתנו, היום אני מופיע אך בשל סיבה אחת – אני המלך שלכם.

ובדומה לאבא המתגורר הרחק מבנו ולא נפגש עמו אלא לעתים רחוקות. פעם מודיעו שבא לרגל שמחת חתונה, ופעם מודיעו שמגיע לרגל שקונה לו בית וכדו'. אך אם האבא מודיע שמגיע ולא תולה זאת בשום סיבה נקודתית, מבין הבן כי הפעם מגיע האב רק בשל המציאות בינינו. הוא בא מכיוון שהוא אבא שלי ואני בנו.

מציאות היחס בין ישראל והקב"ה היא היותו להם מלך הכבוד, ואם הקב"ה קורא לעשות לו מקרא קודש בלא שתולה זאת במאורע, פירוש, היום תחוגו לי על עצם היחס, על כלל ענייני, שאני מלככם.

וכפי האמור לעיל בפרשה בעזרא, "כי קדוש היום לאדונינו", על כלל ענין אדונינו, לא על פרט מסוים, לא בשל מאורע נקודתי, אלא היום מאיר הנושא שאני אדוניכם.

ואם בכל מועד ומועד מתעורר נושא המאורע שהתרחש באותה עת, וכמבואר ברמח"ל בדרך ד', הרי שהיום מתעורר כלל הנושא, היום מתעורר עצם ענין היותי אדוניכם.

הן לא ציוויתי אתכם אלא לעשות מקרא קודש ולהריע. כלומר תחוגו לי היום על היותי אדוניכם, ותריעו בפניי להמליכני. ואמנם נאמר 'זכרון תרועה' המלמדנו שיש כאן נושא של זכרון, והוא ענין הדין הנעשה ביום זה. אך זהו לכשעצמו אינו טעם עיקרי ל'התכנסות חגיגתי' של העם בפני מלכו, ומה טעם אפוא יש לי לקרוא אתכם להתוועד בפניי ולחוג לי מקרא קודש, הלא על הנושא המרכזי המשותף לנו, על עיקר היחס שבינינו – שאני המלך ואתם עבדיי.

בוודאי שמשמעויות רבות טמונות ביום זה, ויש קשר פנימי בין הדין ובין המלכות, וכלל הנושא הפנימי של החודש השביעי ומשמעות תאריך היום של האחד לחודש השביעי וכו'. אך שורש היום, הופעת הקב"ה על עצם עניינו – מלוכתו עלינו, זה מונח אפוא בפשט הדברים, למתבונן.

[וביותר התבוננות. הן הקריאה לחוג לי היום, באה אחר ההכרזה 'אני ה' אלוקיכם' (החותמת את פרשת מתנות עניים שלפניו) וכבר נדרשה סמיכות זו ללמד מלכויות דר"ה. אמנם נראה שיש משמעות לסמיכות זו אף בפשוטן של דברים. שכן אחר הכרזת אני ה' אלוקיכם, המקפלת כל ענין הקשר ומלכותו

עלינו (וכפי שנתבאר לעיל), תיכף מגיעה קריאת הקב"ה להתכנס ולחוג עמו, בלא נתינת טעם אחר, א"כ הבינו כי בשל ענין מלכותי שנדברנו בה זה עתה, מזמן אני אתכם לחוג לי היום. מתוך הכרזתי 'אני ה' אלוהיכם' – עובר אני מיד לצוותיכם לעשות בפניי מקרא קודש]

מלכויות קודם זכרונות

הנה לעיל הבאנו דרשת הספרי הדורש ותקעתם בחצוצרות - זה שופרות. והיו לכם לזכרון - זה זכרונות. אני ה' אלוהיכם - זה מלכויות.

ושואל הספרי, מדוע א"כ נשתנה סדר אמירתם, היה לנו לאומרם כסדר המוזכר בפסוק, תחילה שופרות ואח"כ זכרונות ולבסוף מלכויות. ומה ראו לומר מלכויות תחילה?

ומשיב: "אלא, המליכהו עליך תחילה ואחר כך בקש מלפניו רחמים כדי שתזכר לו" דהיינו, שמקודם צריך להגיד שהקב"ה מלך. ורק אחר שנתנו לו כביכול את תוקף וסמכות המלוכה, רק אז אפשר להמשיך ולומר שיעלה זיכרוננו לטובה.

א"כ, רק לאחר אמירת המלכויות תחילה, יש מקום לזכרונות. וברור אפוא, כי אם ההמלכה היא ברצון ובשמחה, זה גופא גורם שהזיכרון עולה לטובה. כשאנחנו נותנים כס מלוכה להקב"ה ומגלים לפניו שאנחנו מאושרים בכך, שאנחנו שותפים לכך, חפצים שמלכותו תתפשט בכל העולם, זה גורם שהמלך הגדול לוקח את תכנית מלכותו הגבוהה ומעוניין עתה לקדם ולממש אותה יותר ויותר בראותו כי אכן זהו רצונו האמיתי של העם. ואזי כהשמלך עורך דיון בעניין עמו, אינו דומה דיון הנעשה אל

מול הכרזה ברורה ובוקעת מלב העם שרצונם במלך, לדיון הנעשה למול עם שלבבו חסר את חמדת מלכותו של המלך.

הרי אין לו להקב"ה בעולמו ענין אחר מלבד עמו ישראל, כל הגויים כאין נגדו ומה שיש להם צריך לבוא דרך ישראל, אך הגויים עצמם אינם משפיעים על ההנהגה. רק עם ישראל שבהם רצה הקב"ה להיות להם למלך ולראש, הם במעשיהם משפיעים על ההנהגה. וכשהם נענים לקריאה להיות שותפים, אזי הקב"ה אומר, אם אתם משתפים פעולה ברצון ובשמחה, אתם נותנים לי כח לקחת את כל תכנית הבריאה ולקדם אותה בצורה היותר מעולה. בכך בעצם עולה זיכרוננו לטובה. 'זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון'. הקב"ה מעמיד לפניו את כל הנתונים שהיו מראשית הבריאה ועד סוף כל הדורות, צופה ועושה תכנית איך לקדם לטובה את המגמה האלוקית.

שובו אלי ואשובה אליכם

ומעתה מתבאר ג"כ החלק של התשובה הקשור בעניין השופר. מלבד היות השופר כלי ההמלכה ופועל את עניין המלכויות, הרי שיש בו חלק נוסף: עניין התשובה. ובהר אנו מוצאים שהתשובה תנאי היא לפעולת השופר. ובאמת תליא הא בהא, משום שביום התחדשות המלוכה, כשהמלך בא לישב על כסאו, אזי נעשה דין והספרים נפתחים.

וכמ"ש בדניאל (פרק ז' פס' ט' י'): "חֲזָה הַיּוֹת עַד דִּי כְּרִסְוֹן רְמִיו וְעֵתִיק יוֹמִין יִתֵּב לְבוּשָׁה כְּתֻלָּה תִּחַר וְשִׁעַר רֹאשָׁה כַּעֲמֵר נִקָּא כְּרִסְיָה שְׂבִיבִין דִּי-נֹר גְּלִילוֹתֵי נֹר דָּלֶק: נְהַר דִּי-נֹר נִגְדַּ וְנִפְק מִן-קְדָמוֹתֵי אֶלְף אֶלְפִין וְשִׁמְשֹׁנָה וְרַבּוֹ רַבּוֹן קְדָמוֹתֵי יְקוּמִין דִּינָא יִתֵּב וְסִפְרִין פְּתִיחוּ". שכאן רואים

שכשהקב"ה יושב על כסא מלכותו יש דין. 'וספרין פתיחו' שמזה למדים ששלשה ספרים נפתחים. ותיאור זה בא אחר ארבע מלכויות וקשור לעניין מלך המשיח, דהיינו הזמן שהקב"ה בוחן הוצאת מגמת המלכות לפועל. ודבר זה נעשה כאמור בדין. וכע"ז ממש נעשה בראש השנה.

וכשהקב"ה אומר לנו ביום הזה "תמליכוני עליכם", בואו ותשתפו פעולה בבניין המלוכה הנבנית היום מחדש, אזי שיתוף הפעולה מצידנו חייב להיעשות באופן המגלה שבאמת רוצים אנו את המלוכה הנעלה הזאת. ואם אנו באמת רוצים בכך, אז אנו אכן נכנע לחוקיה, נהלך על פי אורחותיה, נזהר באזהרותיה ונקיים ציווייה. ואם לא נכנענו עד עתה כראוי אנו מצירים על כך, ומעתה נכוף ראשינו. הלא כאשר מגישים למלך את כתר המלוכה ומכריזים ומצהירים שאנו שמחים במלכותו, הכרזה זו צריכה שתעשה כהוגן. שבאמת משתעבדים למלוכה, בלא מחיצות המפרידות, ומתנחמים אם יצרנו מחיצות כאלו ורוצים לעוזבם מכאן ולהבא. (אף שבר"ה אין בוכים ואין מזכירים העוונות ואסור להיות בצער וכפי שנתבאר. אך שמחת ההמלכה אינה שוללת חרטה ונוחם ורצון עז לשפר מעשינו, בכדי לכוון כראוי את מגמת המלכות שאנו חפצים בה).

הקב"ה קורא לנו שובו אלי ואשובה אליכם. חזקו את הקשר עמי. הקב"ה רוצה אותנו עד מאד ביום זה, עד כי איננו משערים ואין בכוחנו לדעת עד כמה אדיר ועצום רצונו שביום זה נכיר בו ובמלכותו. פשוט אפוא שכשתוקעים לפניו ונענים לקריאתו 'תמליכוני', עושים זאת מתוך תיקון מעשינו. הלא בשעת ההמלכה העם נשבע אמונים למלך! הוא נכנע ונכפף תחת מלכותו! מצהיר ומגלה כי מלכותו היא משוש חיי העם וזו כל חדוות לבו – להיות שותף בכינון המלכות.

ובזה גופא השופר מערבב את השטן. כי אל מול מציאות שכזו הרע באמת מתבלבל. הרי כל כוחו בכך שעם ישראל לא רוצה לשתף פעולה ואז הוא

מקטרג. אבל אם רואה שהקב"ה אומר תמליכוני, וישראל משיבים ואומרים בכל עוז ותעצומות ובכל לב ונפש – יחי המלך! אל מול זה השטן מתבלבל ומאבד את כוחו.

מלוך על כל העולם כלו בכבודך

הנה תפילות ראש השנה הוקבעו ונסדרו אודות עניינו של היום – בקשת מלוכתו של הקב"ה. ואנו מבקשים ומתפללים שההתעוררות הזאת האמורה תגיע גם לכל שבעים האומות. "וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה". ומלכות ה' בעולם כולו, אף באומות, תלויה בנו. דאל"כ היה הקב"ה אומר: תמליכוני על כל העולם. אך לא כן, הקב"ה כאמור פונה אלינו ומבקש מאיתנו: תמליכוני עליכם! אלא שכפי השיעור שאנו מחזקים מלכותו עלינו ומשתעבדים למלכותו בשמחה ושבים אליו בשמחה, כך האומות יכירו בו ובמלכותו.

ולכשיהיה כן, אזי יכירו הכל במה שאמור ברש"י הראשון בתורה – "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים". יכירו בתכנית האלוקית לשכון בתוך ישראל ולהתחבר עמם במקום המיועד לחיבור הזה – בארץ ישראל – מקום אשר עיניו וליבו שם כל הימים, כפי שהבטיח לאברהם אבינו.

הן כל העמים סוערים ואומרים – הנה העם הזה לבדד ישכון, בא לישב בטבור ארץ הזרועה סביב באויבים מזרע ישמעאל בני השפחה. ויושבים שרים ורוזנים ואף לא אחד מהם מוצא פתרון. ירושלים היא אבן מעמסה לכל העמים, ולא הרחק – מקום ת"ק אמה על ת"ק אמה – המקום הקדוש ביותר, מטריד את כל העולם. ומאידך באים רשעי ישראל

ואומרים, אנו לא 'עם לבדד ישכון'. נהיה ככל העמים ונודיע לגויים שאנחנו לא "ליסטים" חס ושלום... לאלו ולאלו לא יעזור דבר. כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים. ובמה זה תלוי? במה שנעשה בראש השנה ובעשרת הימים. זה תלוי במידת ההמלכה שנמליך את הקב"ה.

* * *

אמרו בגמ' (ר"ה כ"ו ע"א) שתקיעת השופר כמוה כעמידה בקודש הקדשים. הכהן הגדול לא נכנס בבגדי זהב לקודש הקדשים, משום שאין קטיגור נעשה סניגור. וזהו גם הטעם שאין תוקעין בשופר של פרה. וע"כ שואלת הגמ', והלא שופר מבחוץ ואינו נמצא לפני ולפנים? ומשיבה הגמ': "כיון דלזכרון כבפנים דמי".

נמצא שעניין השופר בחינתו כפעולה הנעשית לפני ולפנים בקודש הקדשים. מדוע זה כך, מפני שהדבר הכי מרכזי נקבע בזמן תקיעת שופר. כאן זה רגע המפגש עם הקב"ה וברגע הזה הקב"ה פונה אלינו: אמרו לי, אתם רוצים את מה שאני רוצה או שאינכם רוצים?

אם אנו משיבים נעשה ונשמע מכל הלב, אזי נעשה כאן כביכול הסכם. אתם ממליכים אותי ואני מולך עליכם, וכל הקשיים והמפריעים יסורו. כמה קולמוסים נשתברו בענין עמ"י וכמה דברים בטלים נדברו וכמה מחשבות חשבו טובי המוחות ולא העלו ארוכה, כי הכל תלוי במידת היענותנו לפניו של הקב"ה: תכנסו לפני לקה"ק עם השופר, תערכו לפני סדר של תשר"ת ותמליכוני. ותהיה כתיבה וחתימה טובה לכל ישראל.

מורנו הגאון רבי אליהו זילברמן שליט"א

סגולת השופר – אילו של יצחק אבינו

מצוות היום של ראש השנה מפורשת בחומש ויקרא: "דבר אל בני ישראל לאמר בחודש השביעי באחד לחודש יהיה לכם שבתון **זכרון תרועה** מקרא קודש"⁷. ומצוות התרועה חוזרת ונשנית שוב בתורה בפרשת המוספים: "ובחודש השביעי באחד לחודש מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו **יום תרועה** יהיה לכם"⁸.

הציווי לתקוע נשנה בתורה, בפרשת בהעלותך, בעוד שני הקשרים. האחד: "וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם **והרעותם בחצוצרות** ונזכרתם לפני ה' אלוהיכם ונושעתם מאויבכם". והשני: "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם **ותקעתם בחצוצרות** על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלוהיכם אני ה' אלוהיכם"⁹.

וכבר מבחינים אנו בשינוי הלשון; שבעת הצרה והמלחמה נאמר: '**והרעותם**'. וביום שמחתכם ומועדיכם נאמר: '**ותקעתם**'. כלומר, יש שינוי בהגדרת המעשה לפי סוג הצורך בו. 'תקיעה' היא בעת ששון ובעת רצון ו'תרועה' היא בעת שזקוקים להצלה ולישועה.

א"כ ישנה אבחנה ביום ראש השנה כיום הנצרך למדה של ישועה. ונבא בזה לבאר את עניינה של ה'תרועה' של ראש השנה.

⁷ ויקרא כ"ג, כ"ד

⁸ במדבר כ"ט, א'

⁹ במדבר י', ט"ז

– א –

במשנה אמרו: "בארבעה פרקים העולם נדון וכו' בראש השנה כל בני העולם עוברים לפניו כבני מרון".¹⁰

ודין זה יש בו כמה חלקים, הדין הפרטי לכאו"א "ובריות בו יפקדו להזכירם..." ועניינו של "דין", הוצאת משפט צדק ואמת, ללא עיוות ועוול כלל. הקב"ה ברא את עולמו להיטיב, ובחר בעמו ישראל למטרה זו, ותכלית ההטבה – מלמדנו הרמח"ל – שבני אדם יזכו בטוב המוחלט מכח מעשיהם ולא בחסד. והטוב איננו שלם אם לא בא כגמול, מכח המעשים. ובשעה שבאים לדון את המעשים, זה באמת קשה – זה דין.

וישנו גם הדין הכללי בו נקבעת מציאות עם ישראל, כמפורש בחז"ל: "ישראל ואומות העולם באים לדין".¹¹

וכמו"כ בראש השנה נקבעת מציאותה של השנה כולה כ"שנה". כלומר, ישנו סדר הנהגה הנמשך "שנה". זוהי מערכת הנהגה שהינה חטיבה בפני עצמה ויש לה אופי לעצמה, יש לה התחלה ויש לה סוף. בראש השנה העולם סיים הנהגה אחת, חבל ההנהגה שהונהגה עד עתה נחתך, ומעתה מתחילה יחידה נוספת של הנהגה.

ואנו מוצאים זאת במקראות כמה פעמים: "שנת שילומים לריב ציון"¹², "ושנת רצון לה"¹³, "שנת גאולי באה"¹⁴. או רח"ל להיפך: "שנת

¹⁰ ר"ה פ"א משנה א'

¹¹ מדרש רבה ויקרא פרשה ל'

¹² ישעיה לד, ח

¹³ שם, סא, ב

¹⁴ שם, סג, ד

פקודתם¹⁵. כמו"כ אנו רואים בחז"ל: "משפט דור המבול, שנים עשר חדש. משפט איוב, שנים עשר חדש. משפט המצריים, שנים עשר חדש. משפט גוג ומגוג לעתיד לבוא, שנים עשר חדש. משפט רשעים בגיהנם, שנים עשר חדש"¹⁶. כל אלו מלמדים על מערכת הנהגה של "שנה".

ומסתבר, שלא רק לגבי דין הציבור כך, אלא גם לגבי היחיד, ביום ראש השנה נקבע מה תהא מערכת ההנהגה עמו. האם זו תהיה שנה של הארת פנים, איזה סוג שפע הוא יושפע, איזה סוג ברכה ויחס הקב"ה יתן לאדם זה.

א"כ ביום זה ניתן לפעול מה תהיה דרך ההנהגה עמנו בשנה החדשה, דבר שלא ניתן לעשותו בכל שאר ימות השנה. כי אמנם ישנם זמנים אחרים שממתקים את הכרעת דינה של השנה, כמו יום הכיפורים והתשובה שממתקים את הדין. גם חג הסוכות הינו עוד סוג של מיתוק וכך גם שמני עצרת – אך אלו הם אפשרויות של 'המתקה' בתוך ההנהגה והמערכת שנקבעו לאותה שנה. ההנהגה גופה נקבעת בראש השנה, וזה כאמור נקבע ע"י דין.

וכיון שהדברים מוכרעים ב'דין' – הרי שכאן אנו צריכים פתח למילוט ולתשועה. בשעה שמעשינו נבדקים, כמו גם בשעה שאנו עומדים לפני הקב"ה ומבקשים שתהיה "שנת רצון", שתהיה "שנת גאולי", שההנהגה תהיה הנהגה לטובה, שתקבע אכן שנה של הארת פנים כללית ופרטית, ויודעים אנו שדברים אלו יוכרעו בדין הצרור – אזי זקוקים אנו לקרן-ישע.

¹⁵ ירמיה יא, כג. מח, מד.

¹⁶ עדיות פ"ב משנה י'

ואת קרן הישע הזו הקב"ה בטובו מוסר לנו. וכמו בכל נושא ונושא שחפצו להיטיב לנו, הוא סולל ומכין לנו הדרך. והדרך היא: מצוות "זכרון תרועה"!

הנה השופר יש לו אופי ותכונה, שלוקח את כל הנושאים העומדים להקבע, ותחת שיקבעו בדין, הוא מעבירם להיקבע ברחמים. וכדברי המדרש: "בשעה שהקב"ה עולה ויושב, על כסא דין הוא עולה. וכשישראל **תוקעין בשופר, הקב"ה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים**"¹⁷.

וכפי שמבאר הרמח"ל "והנה ציוונו הקב"ה לתקוע בשופר, והכוונה בו להמשיך ההנהגה ברחמים ולא בתוקף הדין" ע"ש.¹⁸

וכחו של השופר – להמשיך ההנהגה ברחמים ולא בדין – איננו כח טבעי ועצמי, אלא כח סגולי הוא הנובע מכח האבות. כמו שאמרו בגמ' "תקעו לפני בקרן של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק"¹⁹

והרמח"ל (שם) כתב שהמשכת הרחמים של תקיעת השופר "תלוי בשרשי ההנהגה ויסודותיה, כפי הדברים האמיתיים שלה, והכוונה בזה באמת, **לעורר אבות העולם להתחזק בזכותם**, לעורר את הרחמים ולפייס מדת הדין וכו'".

כלומר, הכח הסגולי הלזה הושג בכח העמידה בניסיון וגילוי האהבה והנאמנות המוחלטת להקב"ה מצד אבות העולם בעת העקדה, ומאז הוטבע בשרשי ההנהגה העליונה שמתעוררים רחמים אלו ע"י השופר, וכך השופר מושך את מידת הרחמים.

¹⁷ ילקו"ש תהלים - פרק מז - רמז תשנ"ד

¹⁸ דרך ה', חלק ד' פרק ח' - במצוות הזמנים

¹⁹ ר"ה יז' ע"א.

- ב -

וכאן עלינו להבין במה נתייחד קרנו של האיל – שאיננו חלק מעצם העמידה בניסיון של האבות – עד כדי שהוא עומד במרכז עניין העקידה?

מתוך ההתבוננות בפרשת העקדה נבא להבנת העניין. ומיניה, גם את פרי ותולדתו – סגולת השופר.

הנה, הקב"ה מצווה את אברהם: "קח לך את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המוריה והעלהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אומר אליך". אברהם כמובן נענה לציווי, למרות הקושי הבלתי יתואר שבדבר – אשר לא זאת בלבד שהולך לאבד את בנו, אלא את כל זרעו אחריו. כל ההמשך וכל המפעל של אברהם עומד להיאבד. כפי שאנו רואים אכן שהתורה חוזרת ומדגישה את היותו "בנך יחידך" (והיאור "יחידך" מופיע בפרשה שלש פעמים).

ואברהם בונה את המזבח, עורך את העצים, עוקד את בנו ופונה לקיים את אשר נצטווה – "ויקח את המאכלת לשחוט את בנו". אלא שכאן הקב"ה עוצר אותו; "ויקרא אליו מלאך האלוקים מן השמים וכו' ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני". מבחינתו של אברהם, הסתיים נסיונו. הוא צווה ע"י הקב"ה והוא עמד הכן לקיים את הציווי – לולא שהמלאך עצרו.

אך בכ"ז אברהם אבינו איננו אומר די, ולמעשיו בפרשה יש המשך שאינו נצרך, לכאורה: "וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו". אברהם

איננו מסתובב לשוב לביתנו לאחר שהמלאך עצרו ומנעו מלהקריב את יצחק, הוא נושא את עיניו ותר אחר משהו להיותו "תחת בנו".

ורק אז – אחר שהוא מקריב את האיל – קורא אליו המלאך בשנית ומברך אותו בברכות נוראות, שלא נסמכו ל"אל תעש לו מאומה", אלא המתינו לסוף המעשה: "בי נשבעתי נאום ה'" – שזוהי השבועה היחידה שהקב"ה אומר בלשון 'בי', "אמר הקב"ה לאברהם כשם שאני חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים כך שבועתי קיימת לעולם ולעולמי עולמים"²⁰ – "כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך. כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער אויביו. והתברכו בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר שמעת בקולי".

וכאן יש לתמוה, מדוע הרגע הגדול ביותר בפרשה זו, הוא הקרבת האיל – שרק לאחריה כאמור, הוא מתברך בברכות הנוראות. והלא רגע הפסגה בהנהגת אברהם זהו אותו הרגע בו לוקח את המאכלת לשחוט את בנו, וכאן – ברגע המתאים, אין הוא מקבל את הברכות אלא אך נאמר לו: 'עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה'. ואילו מעשה האיל – אשר נראה שאין הוא חלק מגדלות נסיון העקידה, אלא פרט משני ומאוחר יותר, דווקא לאחריה זוכה הוא לאותם ברכות?

ונראה ביאור הדברים כך: הנה בשעה שבא המלאך אל אברהם ומנעו מלשחוט את יצחק, תגובתו של אברהם הייתה צריכה להיות: שמחה. שמחה על כך שעמד בנסיון ושמחה על כך שהיה זה רק 'נסיון' ויצחק נותר בחיים. עתה אפשר לשוב אל האמא שרה שבחברון, עשינו רצון ה'! ויחד עם זאת אבן נגולה מהלב – יצחק חי וקיים.

²⁰ שמו"ר פרשה מ"ד פיסקה י'. וראה ב'אבן עזרא' כאן "זו היא השבועה הגדולה העומדת לעד".

אך לא כן. אברהם אבינו, לא הייתה מנוחה בלבו. הוא רוצה להקריב את יצחק! הוא רוצה להביאו לפני ה'! עה"פ "ואל תעש לו מאומה" מביא רש"י, מחז"ל, שאברהם רצה להוציא מעט דם כאומר, אני חייב להקריבו. ובשעה שראה אברהם את האיל הוא לקחו לקרבן **תחת בנו**! מבחינתו של אברהם – הרי הוא מקריב עתה את בנו. וכך, בשעה שהקריב את האיל דימה כעושה מצוותו כך ביצחק בנו. אני פושט העור של יצחק... אני מקריב את האיברים של יצחק... אני שורף את יצחק...²¹

החלק הזה, חשוב ומרוצה הוא יותר מן ההעלאה של יצחק למזבח. משום שכאן מוכחת פנימיותו של אברהם. כאן נבחנה מדת הרצון שהייתה לאברהם שעה שעמד עם המאכלת לקיים הציווי להקריב את בנו. אם אברהם היה פונה לדרכו אחר שהמלאך אמר לו אל תשלח ידך אל הנער, הרי שחסר היה כאן כלי-המדידה לידע עד כמה היה שלם ברצונו לקיים את הציווי הזה. אך עתה – שלמות רצונו, גודל חפצו וגודל אהבתו להקב"ה באה לידי ביטוי. הוא גילה את לבו לפני הקב"ה, שאיננו מוותר על הנסיון. רצית לנסותני ולבחנני אם מוכן אני להקריב לפניך את יצחק, תשובתי היא: אני באמת ובכל לב רוצה להקריב את יצחק! כל מה שאני עושה באיל הזה – עושה אני, כביכול, ביצחק.

וחז"ל אומרים שבאותה מידה שמדד אברהם, מודד הקב"ה. הקב"ה אכן רואה את אפרו של **יצחק** – ולא של האיל – מונח על גבי המזבח²². איה הוא יצחק?! ושמא כבר שם פניו לחברון... וכי אפרו שלו מונח על גבי המזבח, הלא זהו אפרו של איל שנקרה לכאן?! אך לא כן. הקב"ה מחשיב

21 במדבר רבה פרשה י"ז פיסקה ב': "מהו תחת בנו, אמר אברהם: רבון העולמים תהא רואה כאלו דם יצחק זרוק לפניך, נטל האיל והפשיטו ואמר כך תהא רואה כאלו עורו של יצחק הפשטתי לפניך, נטלו והספיגו אמר כך תהא רואה כאלו יצחק מסתפג לפניך, שרפו ואמר כך תהא רואה כאלו אפרו של יצחק צבור על גבי המזבח"

22 ברכות ס"ב ע"ב, תענית ט"ז ע"א, בר"ר פרשה צד' פיסקה ה', ועוד במדרשים רבים. ובפרד"א פרק ל"א: "עלה ריח ניחוח של איל לפני כסא הכבוד וערב לו כריח ניחוח של יצחק".

את האפר הזה כאפרו של יצחק! באפר הזה טמון התשוקה להקריב לפניו את יצחק, מונח בו הרצון, החשק, השאיפה והשמחה לעשות רצונו של הקב"ה.

מובן מעתה, מדוע הברכות וההבטחות הגדולות באו רק בעקבות הקרבת האיל. ומכאן גם, כוחו הסגולי של השופר – אילו של יצחק. דווקא באיל נתגלה גודל אהבתו של אברהם אבינו את הקב"ה. הקרבתו את האיל האחוז בסבך מוכיחה יותר מכל שאברהם עמד בנסיון בשלמות. וממילא, הסגולה המצויה בו עצומה היא. קרנו של האיל הוא המעביר מכסא דין לכסא של רחמים. וזהו אותו קרן ישע הניתנת לנו בשעה שאנו זקוקים לה – בשעת הדין.

וגודל כוחו העצום של המעשה שהטביע אברהם במעשה האיל, למדים אנו גם מהא דאיתא בפרקי דרבי אליעזר²³: "ר' חנינא בן דוסא אומר אותו איל לא יצא ממנו דבר לבטלה. אפרו של איל הוא יסוד ע"ג המזבח הפנימי שנאמר וכו' גידין של איל – הם י' כנגד י' נבלים של כנור שהיה דוד מנגן בהן. עורו של איל – הוא אזור מתניו של אליהו שנאמר וכו'. שתי קרניו של איל – של שמאל, תקע בו הקב"ה על הר סיני שנאמר ויהי קול השופר. וקרן של ימין היא גדול מן השמאל ועתיד לתקוע בו לעתיד לבא בקיבוץ של גלויות. שנאמר, והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול".

וברמח"ל מבואר²⁴ שבשופר ישנם שני חלקים. האחד, הוא שופר של מתן תורה – שאז נעשה החיזוק הראשון לטוב אחר שנתערב בו הרע בחטאו של אדם הראשון. והחלק השני, זהו השופר של לעתיד לבוא – שאז יכפה

²³ פרק ל"א

²⁴ "מאמר החכמה"

הטוב את הרע לגמרי, וכלשונו: "שהטוב ינצח נצחון גמור" ותיקון זה יתבצע ע"י השופר הגדול, של ימין דלעת"ל.

והשופר של ראש השנה, כחו העצום שמחבר הוא את שני הקרניים גם-יחד. הוא פועל חיזוק לתיקון שנעשה בשופר של מתן תורה, והוא גם מזמין את התיקון העתיד להיות בשופר של לעתיד לבוא.

- ג -

הנה נוכחנו בזה, כמו גם במאמרים אחרים, שסגולת השופר בכפיית הרע לטוב ובכפיית הדין לחסד.

וגם כאן יש לנו להתבונן ב'מעשי אבות' וללמוד מהיכן נובע שורש כח זה של השופר.

הנה, בכללות הנושא של עקידת יצחק, צריך להבין מדוע נקרא המעשה כולו בשם זה – 'עקידת יצחק' – שם שאיננו מתאר אלא פרט אחד מתוך המעשה כולו. אברהם אבינו הלא בנה מזבח, ערך את העצים, עקד את יצחק, העלהו על גבי המזבח ואף שלח ידו אל המאכלת במטרה לשחטו. ומדוע, א"כ, מרכז הנושא מתייחס דווקא לקשירת יצחק. והרי כשם שנקרא 'עקידת יצחק' יכל ג"כ להקרא 'העלאת יצחק' ע"ש שהעלהו ע"ג המזבח, או יותר מכך שם המתייחס לנושא המאכלת – הרגע הגדול בו הניח אברהם את המאכלת על צווארו של יצחק, שהינו שיאו של המעשה.

אך למעשה התורה אומרת לנו "וילכו שניהם יחדיו". ואף יצחק היה שותף בכל מעשה העקדה, בכך שלקח על שכמו את עצי העולה. ויצחק הלא איננו ילד רך, אלא בן ל"ז שנה (וי"א בן כ"ו שנה) שדעתו תקיפה.

והוא הולך בנאמנות עם אביו ומסכים בלב שלם להיעקד על גבי המזבח. על-פי חז"ל, הרעיון 'לעקוד' את הקרבן היה אף הוא של יצחק, כדי שיעלה עולה **תמימה** בלא מום.²⁵

הסכמת יצחק אבינו והשתתפותו בלב שלם למעשה העקידה, יש בו דבר עמוק. אברהם ויצחק מייצגים שתי הנהגות שונות בעולם. אברהם שייד אל ה'חסד' ואילו ויצחק הוא איש ה'דין' והגבורה. אברהם – 'חסד' – הוא אביו מולידו של יצחק שמידתו ה'דין'. כלומר, יש צורך שהנהגת הדין תהיה כפופה להנהגת החסד. ע"כ אברהם **עוקד** את יצחק ע"ג המזבח (ויצחק עצמו פועל שיהיה הוא נטפל ל'חסד'). מכאן בא השם – 'עקידת יצחק' – העקידה של מדת הדין ע"י מדת החסד, בסיוע של מדת הדין עצמה – יצחק.

שותפותם של יצחק ואברהם בנסיון העקידה וחשיבות חלקו של יצחק, מוכחת ג"כ מתוך הפסוקים. אברהם אבינו מתברך כאן בברכות כפולות: "כי ברך אברכך", "והרבה ארבה" – ברכה לבן וברכה לאב. גם הבן – יצחק, הוא חלק בצורת ההנהגה החדשה שנוצרה במעשה העקידה. וביותר נבחין, שעד עתה בכל פעם שאברהם אבינו מתברך בריבוי זרעו, הוא מתברך בהבחנה אחת, או 'חול היס' או 'כוכבי השמים' – אך כאן באו שתיהן כאחת: "והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת היס".

(בנוסף לכך, הברכה האחרונה – "וירש זרעך את שער אויביו", מלמדת אף היא על החלק של יצחק – חלק הגבורה, שנתווסף כאן. לא נזכרה קבלת הארץ, ירושתה וגודלה. אלא גבורת הבנים).

²⁵ בתנחומא וירא פרק כ"ג

א"כ נוצרה כאן כאמור הנהגה של דין כפוף לחסד. כשאברהם הקריב את האיל הוא מגיע לחלק הגבוה ביותר במעשה העקדה, (וכפי שנתבאר לעיל, שזה בבחינת הקרבת יצחק עצמו). א"כ כשהוא מגיע לנקודה גבוהה זו אזי נפעל כוחה של העקידה – כפיית החסד על הדין. מעתה, הוא מקבל את השופרות, את 'אילו של יצחק'. בשופרות אלו יכפו בניו בעתיד את מדת הדין ע"י תקיעת שופר*.

* ויש בזה עומק נוסף, שהתכופפות והתמסרות ה'דין' בידי ה'חסד' התקיימה גם בהעלאת האיל לקרבן. 'איל' מתפרש גם במובן של חוזק, כמו שנאמר: "אילי מואב יאחזמו רעד" (שמות טו' טו'), "ואת אילי הארץ הוליד גולה מירושלים בבלה" (מלכים-ב כד' טו'), "ואת אילי הארץ לקח" (יחזקאל יז' יג'), אילותי לעזרתי חושה (תהלים כב' כ'). במעשה העלאת האיל לעולה ע"י אברהם אבינו – "תחת בנו" – בא לביטוי כפיית הדין ע"י החסד.

הגאון רבי אריה שפירא שליט"א

בכוונת השופר

א. הכוונה במצוות יש בה ב' חלקים: הא' הוא הכוונה לדעת שעוסק במצוה ואינו כמתעסק בעלמא. והב' הוא ידיעת התוכן הפנימי של המצוה ומהותה.

והנה בעוד שלגבי הכוונה הבסיסית נחלקו בגמ' אם מצוות צריכות כוונה ואם מעכבת כוונה זו או לא, הרי לגבי הכוונה במהות המצוה ותוכנה הסכימו הפוסקים שבודאי אינו לעיכובא. אולם עדיין יש לברר אם כוונה זו היא רק ממידת חסידות, או שיש בה צד חיוב עיקרי מדרכי העבודה.

ומצינו בספר זכרו תורת משה לבעל החיי אדם שכתב לחדש כי אף שהכוונה אינה מעכבת את קיום המצוה, מ"מ הרי היא בכלל קיום מצות עשה של "לעבדו בכל לבבכם", ואין זה רק ממידת חסידות לשלימי הדעת.

ולכאורה יש מקום לומר שמצוות 'לעבדו בכל לבבכם' אין גדרה לדעת את תוכן מעשה המצוה, כמש"כ החיי אדם, אלא על דרך מ"ש המסילת ישרים במידת הטהרה בגדר שלמות הלב, שיתן האדם את ליבו לתכלית המצווה ולא לשום פניה אחרת, וזהו 'בכל לבבכם', שיהיה ליבו נתון רק לתכלית עשיית המצוה, אבל אין בכלל זה הוראה על תוכן והשכלה בידיעת המצוה.

אולם מצאנו בביאור הגר"א הלכות ציצית ס"ח, במש"כ השו"ע שיכוין בהתעטפו בציצית לזכור כל המצוות לעשותם, והביא שם הגר"א המקור

ממ"ש בנדרים עשה דברים לשם פעלם וכו' ולא יהא מאותם שנאמר עליהם ותהי יראתם אותי וכו'.

ומדבריו מבואר, שחלק מעבודת הלב בקיום המצוות לשמן, הוא גם ידיעת תוכן הפנימי שבה, ואף שמכוין לקיים מצות ה' של ציצית אם לא יכוין על תכלית המצוה של זכירת כל המצות הרי זה בכלל 'מלומדה', ועבודת הלב של המצוה חסרה.

ב. אכן נראה להבחין בין סוגי מצות שונים, שישנם מצות שבהם ידיעת הכוונה הפנימית היא מחויבת מצד מ"ע נוספת של לעבדו בכל לבבכם כמש"כ הגר"א והחיי אדם, וישנם מצוות שהכוונה בהם היא חלק מעצם קיום המצוה, ולא רק קיום חיצוני של 'לעבדו בכל לבבכם'.

ומצינו בפרט בשני מצוות, שבהם הכוונה היא עיקר מחלקי המצוה, והם מצות תפילה, ומצות קריאת שמע.

במצות תפילה אמרו בריש תענית שעל זה בא עיקר הכתוב של "לעבדו בכל לבבכם" - זו תפילה, ושם הכוונה היא כי עיקר צורת המצוה היא הפניה אל הקב"ה, וכמ"ש הרמב"ם, כי תפילה בלא כוונה אינה תפילה, [ולתוס' ורא"ש לכל הפחות בברכה ראשונה צריך כוונה זו], והיינו כי תפילה עניינה פניה אל הקב"ה, ובלי מחשבת פניה אין כאן קיום מצוה.

וכן במצות ק"ש מבואר בגמ' שכוונת פסוק ראשון מעכבת, אולם טעמה חלוק מבתפילה, כי בתפילה הוא חסרון בעצם מעשה המצוה, שאין כאן פניית תפילה, אולם ק"ש אינה פניה אל הקב"ה, אלא גדרה תוכן של ידיעה והכרה במלכות ה', ונמצא שבק"ש אין החסרון מצד הפניה אלא מצד שעיקר המצוה היא פעולה של בירור וידיעה, ומבלי ההשכלה הרי שחסר בקיומה.

ג. ומעתה יש לברר בגדרה של מצות תקיעת שופר, אשר בוודאי גדרה הוא קיום מעשה של תקיעה, אך נראה מכמה מקורות שהכוונה בה שונה הוא משאר מצות.

א. בספר הזוהר אף שדרכו להפליג מענין הכוונה בכלל המצוות כמילי דחסידותא, בהגיעו אל עסק השופר נמצא בו הפלגה גדולה ויתירה שלא נמצא דוגמתה בשום מצוה. וכמו שאמרו בזוהר פ' ויקרא יח ע"א: "אמר רבי אלעזר, חמינא לאבא ביום דר"ה ויוה"כ דלא בעי למשמע צלותא מכל בר נש, אלא אי קאי עלי תלתא יומין לדכאה לי, דר"ש הוה אמר הכי בצלותא דהאי בר נש דאנא מדכנא אתכפר עלמא, וכל שכן בתקיעה דשופר, דלא מקבל תקיעתא דבר נש דלאו איהו חכים ברזא דתקיעה". ולא מצינו כגון דא בתפילה שרשב"י לא יצא יד"ח בתפילת הש"ץ, אם לא ידע לכון.

ושם בע"ב: "זכאה חולקיהון דצדיקייא דידעין לכוונא רעותא לקמי מאריהון וידעין לתקנא עלמא בהאי יומא בקול שופרא, וע"ד כתיב אשרי העם יודעי תרועה, יודעי ולא תוקעי בהאי יומא בעי עמא לאסתכלא בבר נש שלים מכלא דידע דידע אורחוי דמלכא קדישא דידע ביקרא דמלכא, דיבעי עליהו בעותא בהאי יומא ולזמנא קל שופרא בכלהו עלמין בכוונה דלבא בחכמתא ברעותא בשלימו בגין דיסתלק דינא על ידוי מן עלמא".

ובזוהר פ' בהעלותך דף קמט ע"ב: "אשרי העם יודעי תרועה ועל דא בעינא בההוא יומא דההוא דתקע דידע עקרא דמלה ויכוון ביה בתרועה ויעביד מלה בחכמתא, ועל דא כתיב אשרי העם יודעי תרועה ולא כתיב תוקעי תרועה והא אתמר".

ב. המתבונן בסדר המשניות שסידר רבינו הקדוש יראה, כי בהלכות ק"ש שבמסכת ברכות כתב היה קורא בתורה וכו' אם כיון ליבו יצא, ולא

הוסיף יותר בעניין הכוונה, אולם בהגיעו לכוונת השופר מרחיב רבינו הקדוש והולך בדגש נרחב על עניין הכוונה, והיה כאשר ירים ידו וכו' כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים את ליבם וכו', ומורגשת כאן הארה חזקה בדרישה יתירה בכוונת השופר.

ג. וכן בתוספתא על המשנה בר"ה שם הוסיפו: "שאין הדבר הולך אלא אחר כוונת הלב שנא' תכין ליבם תקשיב ואומר תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצורנה".

ומכל המקורות הללו נראה כי ישנה כוונה נוספת המחוייבת במצות שופר, יותר משאר המצות האחרות. אלא שיקשה לכאורה, שהלא רוב העם אינם יתירי מדע להבין ולהשכיל בסוד הדברים, וכיצד יתכן שנמסרה הכוונה המשלימה, שהיא חלק מגוף קיום המצוה, רק ליחידי סגולה מישראל.

ד. אולם כאשר נתבונן נראה, כי בשתי מצוות תקנו חכמים שיהיו מתקיימות ונעשות על סדר הברכות, ותקנו ברכות מיוחדות לשם כך. וכוונת הברכות הללו הם בכדי שיהיו מתקיימות עם כוונתם המשלימה את עשייתן. ואף כי אמנם אין הברכות מעכבות המצוה, אך המתבונן בתוכן הברכות יראה שכל עניינם הוא פירוש היותר נרחב של כוונת המצוה.

הראשונה היא מצות ק"ש, שענינה לעורר האדם לכל הפחות פעמיים ביום, לעסוק בבירור יחודו שהם האמיתיות המוחלטות שבהם העולם תלוי, וזאת כהקדמה לקבלת עומ"ש, כי בלא בירור ידיעות אלו לא יוכל לקבל עליו קבלת עול מ"ש שלימה. ועל כן צריך עדות על יחודו, ואח"כ קבלת עול על מלכותו, וכמו שנתבאר בדרך ה' ח"ד פ"ד.

ולזה באו חכמים וסדרו ברכות ק"ש בכדי להרחיב הבירור והידיעה בתוכנה של פרשה זו:

ברכה ראשונה היא ברכת יוצר אור, שענינה להזכיר מידת לילה ביום ומידת יום בלילה, והיינו להרחיב הידיעה כי כל הכוחות נשלטים תחת שלטון יחודו, וכמ"ש יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע אני ה' עושה אלה. ובעומק, נכלל בזה ההבנה שכל השתלשלות העולמות נתונים וקשורים תחת שליטתו ית'.

לאחר מכן באה ברכת אהבה רבה, לברר ענין מגמתו ורצונו, שהרי יחודו ית' הוא בענין מגמתו היחידה. ובברכה זו מתבאר שענין מגמתו הוא בחירתו בישראל.

ואחר מצות ק"ש באה ברכת "אמת ויציב" – ו"אמת אמונה", לברר שאי אפשר שתתבטל מגמתו, ואין עיכוב לרצונו, וזה כמ"ש כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו, אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים.

ואמרו בברכות (יב, א) שכל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו. ופירש הכסף משנה וכן הוא בשו"ע, שלא יצא ידי חובת המצוה כתיקונה, כי אף שאין כוונה זו מעכבת מכל מקום משלימות המצוה שיבחין האדם בכל חלקי היחוד.

המצוה השניה שתקנו לה חכמים ברכות מיוחדות היא מצות תקיעת שופר, ותקנו גם כן את התקיעות על סדר הברכות. כשנתבונן בג' ברכות התקיעות שתקנו חז"ל נראה שהעמידו בזה את צורת המצוה כתיקונה כדי לקשור עם התקיעה את התוכן הפנימי, ולא השאירו הדבר רק לרשב"י וחבריו, אלא קבעוהו לנחלת כל העם, כי במה שיתקע על סדר הברכות נמצא מכווין את תוכם ועל ענין זה מקיים את המצוה.

והנה בדרך ה' בענין השופר, כתב רמח"ל שלוש הבחנות: א' – הכנעת הרע.
ב' – לעורר זכות אבות. והג' – רוממות הנהגת היחוד המעבירה על כל
פשע.

וראה בקיצור הכוונות שכתב גם שם שלוש אלו ההבחנות, ושם כתב שהם
נעשים ל ידי שלוש עניני השופר, כי על ידי חלוקת הטורמיטין מתערבב
השטן, ועל ידי התקיעות בפרטיהן תשר"ת תש"ת תר"ת מתעוררת זכות
האבות, ועל ידי השופר עצמו מתמתקים הדינים.

ומעתה נראה לפרש כי כל זה נכלל בעומק ובתוכן ברכות השופר:

ברכת 'מלכויות' ענינה לברר כי אין לרע שנברא מסיבת רצונו ית' וטובו
יכולת שליטה לעמוד בניגוד לרצונו. שזהו ענין מלכותו ית' המושלת בכל,
כי אף שגדר 'מלכות' הוא 'רצון הנתלה בזולתו' כדי להיטיב להם מכוחם
ובחירתם, מכל מקום אי אפשר שמסר את רצונו וכבודו לבחירת בני אדם,
אלא שמסר להם הזכות להיות שותפים בגילוי כבודו, אולם אין בידם
הבחירה לעכב את רצונו, כי כל הרע שנברא אינו אלא מסיבת הטוב
ולתכלית הגעתו, ולא נברא אלא לתת מקום לבחירה שעל ידו יגיע האדם
אל הטוב. וגם כאשר חטא האדם לחשוב כי טוב העץ למאכל, האמת הוא
כי אינו אלא לכבודו, וזה עתיד להתברר כי לעולם היה הרע נשלט לגמרי
תחת תוכנית ההטבה השלמה.

וכל זה נכלל בכל תוכן פסוקי המלכויות, שהוא הבירור המוחלט כי 'אני
ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים'. ועל ענין זה באה פעולת השופר
בראשונה, כי ענין השופר הוא עצם גילוי רצונו ית' להיטיב, ופעולתו
הראשונה היא להכניע את כוח הרע. כי על ידי תקיעת השופר נעשה האדם
שותף לשליטת מלכותו ית' על הרע להכנע ולעמוד תחת ממשלתו.

ולכן פעולה זו היא המערבבת את השטן, כי ענין הערבוב הוא, שאחר שהחזיק האדם בכח השופר המעמיד ממשלת מלכותו על הרע, שוב אין בכוח הרע להיות מקטרג ולעכב את הטוב, כי אין כוחו מתגדל אלא מצד האדם הטועה בסברתו לחשוב כי יש בו טוב עצמי העומד כנגד טובו ית'. אולם כאשר מתבררת שליטת יחודו, שאין לרע שורש אלא מסיבת הטוב, ולא נברא אלא לעמוד כמסייע במה שיבחר האדם בטוב האמיתי על ידי שישלול אותו ממציאיותו, הרי בזה באמת כבר נתקן והפך להיות מאויב לאוהב, ולכן אין בכוחו כבר לקטרג.

והנה ברכה זו עומדת כנגד ברכה ראשונה של ק"ש להזכיר מידת לילה ביום ומידת יום בלילה, שכל ענינה שליטת הטוב על הרע, וכמו שנאמר: "יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע אני ה' עושה כל אלה", וכמו שנתבאר.

ברכת 'זכרונות' ענינה לעורר את כח השופר שנמסר לאברהם אבינו אחר עקידת יצחק בברית ושבועה שאין לה הפרה, ובמה שתוקעין ישראל בשופר של איל הרי מחזיקים בברית ומעוררים את זכות האבות להתחזק בזכותם. וענין זה נתקן על ידי סדרי הקולות, כי השברים והתרועה הם עניני אחיזת הקלקולים שנסתבכו ישראל בעוונות, ותקיעה הפשוטה שלפניה ואחריה הרי משליטה את הרחמים ומפייסת את מידת הדין.

וברכה זו עומדת כנגד ברכה שניה של ק"ש – אהבה רבה ואהבת עולם אהבתנו ה' אלוקינו. כי כל פסוקי זכרונות לעורר אהבת קדומים שאינה בטלה ולא תסור ממנו לעולמים.

ברכת 'שופרות' ענינה להאחז בעצם השופר עצמו, כי עניינו כמו שנתבאר הוא עצם הרצון עצמו להיטיב. ומלבד מה שמכניע את המעכבים ומה

שנמסר לאברהם בברית ושבועה, עוד מצות השופר ענינה להחזיק בעצם הרצון שאינו משתנה.

וזהו שכתב בדרך ה' 'ולהתכוין שישתמש האדון ב"ה מרוממותו להנהיג בשליטת יחודו ולעבור על פשע'. והכוונה, כי במה שנאחז האדם בעצם רצונו ית' הבלתי משתנה, הרי זה עצמו גורם שלא יוכל המשפט שנעמד כאמצעי אל התכלית שיוכל לעכב את שלמות האדם וטובו.

וענין זה נעשה על ידי עצם ענין השופר וצורתו העומד כנגד הרצון בעצמו, וכמו שכתב הרמח"ל.

והנה כבר נתבאר בדרך ה' שכל ענינו של השופר הוא סוד החנינה שנתגלה למשה בהר, שעל ידי שיהיו ישראל תוקעין בשופר יהיו זוכים בדין להיות ראויים להכנס להם לפני משורת הדין.

ולפי מה שנתבאר ענין זה נעשה בעיקר על ידי כוונת הלב, כי כפי שיעור שיהיה האדם נאחז ונתלה בהנהגת היחוד, כן יהיה משתייך אל ההנהגה הבלתי תלויה המסלקת את כל המעכבים מלהביא את טובו ית' אל ישראל.